

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

زبیریان

و

صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَآلِهِ

تدوین سیره نبوی

محمد رضا هدایت پناه

پژوهشگاه حوزه و دانشگاه

بهار ۱۳۹۱

هدایت پناه، محمدرضا، ۱۳۴۵ -، گردآورنده

زبیریان و تدوین سیره نبوی (ص) / محمدرضا هدایت پناه. - قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۳۹۰.

دوازده، ۵۰۰ص: جدول، نمودار. - (پژوهشگاه حوزه و دانشگاه؛ ۲۰۵: تاریخ؛ ۴۳)

ISBN: 978-600-5486-17-9

بها: ۷۹۰۰۰ ریال

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

کتابنامه: ص [۴۶۱] - ۴۷۴؛ همچنین به صورت زیر نویس.

نمایه.

۱. محمد (ص)، پیامبر اسلام، ۵۳ قبل از هجرت - ۱۱ق - سرگذشت نامه - مأخذ. ۲. محمد (ص)، پیامبر

اسلام، ۵۳ قبل از هجرت - ۱۱ق - سرگذشت نامه - نقد و تفسیر. ۳. آل زبیر (خاندان). ۴. محدثان. ۵. صحابه -

احادیث. الف. پژوهشگاه حوزه و دانشگاه. ب. عنوان.

۲۹۷/۹۳

۱۳۹۰ ز ۴۴/۲۳ BP

۲۴۱۹۴۴۵

شماره کتابشناسی ملی

زبیریان و تدوین سیره نبوی ﷺ

مؤلف: محمدرضا هدایت پناه

ویراستار: سعیدرضا علی عسکری

ناشر: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه (شماره انتشار: ۲۰۵؛ تاریخ: ۴۳)

حروفچینی و صفحه آرای: اداره چاپ و انتشارات پژوهشگاه

چاپ اول: بهار ۱۳۹۱

تعداد: ۱۰۰۰ نسخه

لیتوگرافی: سعیدی

چاپ: قم - سبحان

قیمت: ۷۹۰۰ تومان

کلیه حقوق برای پژوهشگاه حوزه و دانشگاه محفوظ و نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است.

قم: ابتدای شهرک پردیس، بلوار دانشگاه، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، تلفن: ۰۲۵۱-۲۱۱۱۱ (انتشارات ۲۱۱۱۳۰)، نمابر: ۲۸۰۳۰۹۰.

ص. پ. ۳۷۱۸۵۳۱۵۱ تهران: خ انقلاب، بین وصال و قدس، نیش کوی اسکو، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، تلفن: ۰۶۶۴۰۲۶۰۰ و ۶۶۹۷۸۹۲۰

Website: www.rihu.ac.ir

Email: info@rihu.ac.ir

سخن پژوهشگاه

پژوهش در علوم انسانی [به منظور شناخت، برنامه‌ریزی و ضبط و مهار پدیده‌های انسانی] در راستای سعادت واقعی بشر ضرورتی انکارناپذیر و استفاده از عقل و آموزه‌های وحیانی در کنار داده‌های تجربی و در نظر گرفتن واقعیت‌های عینی و فرهنگ و ارزش‌های اصیل جوامع، شرط اساسی پویایی و اتم‌نمایی و کارایی این‌گونه پژوهش‌ها در هر جامعه است. پژوهش کارآمد در جامعه ایران اسلامی در گرو شناخت واقعیت‌های جامعه از یک‌سو و اسلام به عنوان متقن‌ترین آموزه‌های وحیانی و اساسی‌ترین مؤلفه فرهنگ ایرانی از سوی دیگر است؛ از این‌رو، آگاهی دقیق و عمیق از معارف اسلامی و بهره‌گیری از آن در پژوهش، بازنگری و بومی‌سازی مبانی و مسائل علوم انسانی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است.

توجه به این حقیقت راهبردی از سوی امام خمینی (ره) بنیانگذار جمهوری اسلامی، زمینه شکل‌گیری دفتر همکاری حوزه و دانشگاه را در سال ۱۳۶۱ فراهم ساخت و با راهنمایی و عنایت ایشان و همت اساتید حوزه و دانشگاه، این نهاد علمی شکل گرفت. تجربه موفق این نهاد، زمینه را برای گسترش فعالیت‌های آن فراهم آورد و با تصویب شورای گسترش آموزش عالی در سال ۱۳۷۷ «پژوهشکده حوزه و دانشگاه» تأسیس شد و در سال ۱۳۸۲ به «مؤسسه پژوهشی حوزه و دانشگاه» و سال ۱۳۸۳ به «پژوهشگاه حوزه و دانشگاه» ارتقا یافت.

پژوهشگاه تاکنون در ایفای رسالت سنگین خود خدمات فراوانی به جوامع علمی ارائه نموده است که از آن جمله می‌توان به تهیه، تألیف، ترجمه و انتشار ده‌ها کتاب و نشریه علمی اشاره کرد.

کتاب حاضر به عنوان منبع کمک درسی برای دانشجویان رشته تاریخ، مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد تهیه شده است. امید است علاوه بر جامعه دانشگاهی، دیگر علاقه‌مندان نیز از آن بهره‌مند گردند.

از استادان و صاحب‌نظران ارجمند تقاضا می‌شود با همکاری، راهنمایی و پیشنهادهای اصلاحی خود، این پژوهشگاه را در جهت اصلاح کتاب حاضر و تدوین دیگر آثار مورد نیاز جامعه دانشگاهی یاری دهند.

در پایان پژوهشگاه لازم می‌داند از مؤلف محترم این اثر حجت‌الاسلام والمسلمین آقای محمدرضا هدایت‌پناه و راهنمایی‌های ارزنده و سودمند حجج اسلام اساتید محترم آقایان رسول جعفریان، مهدی پیشوایی و محمدهادی یوسفی غروی و همه عزیزانی که در به ثمر رسیدن این اثر مساعدت کردند، تشکر و سپاسگزاری کند.

www.ketab.ir

فهرست مطالب

۱	 مقدمه
۷	 فصل اول: ارزیابی منابع
۷	 الف) کتاب‌های سیره
۱۵	 ب) کتاب‌های تاریخ عمومی
۱۸	 ج) کتاب‌های تبارشناسی و دودمانی
۲۰	 د) کتاب‌های رجال و تراجم‌نگاری
۲۱	 فصل دوم: راویان خاندان زبیر در اخبار سیره نبوی ﷺ
۲۱	 گفتار اول: زبیر بن عوام سرسلسله آل زبیر
۲۱	 زبیر بن عوام (۸ یا ۱۰ یا ۱۲ یا ۱۵ قبل از اسلام - ۳۶ق)
۳۰	 گفتار دوم: شرح حال راویان آل زبیر در سیره نبوی ﷺ
۳۰	 ۱. اسماعیل بن ابراهیم بن عقبه، مولی آل زبیر
۳۱	 ۲. اسماعیل بن ابی حکیم، مولی آل زبیر
۳۱	 ۳. جعفر بن محمد بن خالد بن زبیر
۳۲	 ۴. زبیر بن بکّار
۳۳	 ۵. عامر بن عبدالله بن زبیر، ابوالحارث مدنی
۳۵	 ۶. عبّاد بن عبدالله بن زبیر
۳۶	 ۷. عبدالله بن زبیر
۳۹	 ۸. عبدالله بن عروه بن زبیر
۴۱	 ۹. عبدالملک بن یحیی بن عبّاد بن عبدالله بن زبیر

۴۱	۱۰. عروة بن زبیر
۴۶	۱۱. عمر بن عبدالله بن عروة بن زبیر
۴۷	۱۲. محمد بن جعفر بن زبیر
۴۷	۱۳. محمد بن عبدالرحمن، ابوالأسود مولى آل زبیر
۴۸	۱۴. مصعب بن ثابت بن عبدالله بن زبیر
۴۹	۱۵. مصعب بن عبدالله
۵۰	۱۶. موسى بن عقیبة بن ابی عیاش مولى آل زبیر
۵۱	۱۷. نافع بن ثابت بن عبدالله بن زبیر
۵۲	۱۸. وهب بن کيسان مولى آل زبیر
۵۳	۱۹. هشام بن عروة بن زبیر
۵۵	۲۰. یحیی بن عباد بن عبدالله بن زبیر
۵۶	۲۱. یحیی بن عروة بن زبیر
۵۷	۲۲. یزید بن رومان مولى آل زبیر
۵۷	۲۳. یعقوب بن یحیی بن عباد بن عبدالله بن زبیر
۵۹	فصل سوم: مناسبات آل زبیر با خاندان علویان
۶۰	گفتار اول: مناسبات آل زبیر با خلفای سه گانه
۶۲	گفتار دوم: مناسبات آل زبیر با امویان
۶۹	فهرست روابط خانوادگی و سببی آل زبیر با خلفا و امویان و مروانیان
۷۰	گفتار سوم: مناسبات آل زبیر با عباسیان
۷۲	گفتار چهارم: مناسبات آل زبیر با علویان
۷۷	فصل چهارم: شاخصه‌های روایات آل زبیر در سیره نبوی ﷺ
۷۷	گفتار اول: سهم روایات آل زبیر و تأثیر آن در سیره نبوی ﷺ
۷۸	آمار روایات آل زبیر در سیره نبوی ﷺ
۸۶	تأثیر آل زبیر بر سیره گویان و سیره نویسان
۸۷	طریق نخست: راویان آل زبیر
۸۷	۱. ابن شهاب زهری (۵۸-۱۲۴ق)
۸۸	۲. ابن لهیعه (۹۷-۱۷۴ق)
۸۸	۳. ابن اسحاق محمد بن یسار مطلبی (م ۱۵۱ق)
۸۹	۴. ابو معشر سندی (م ۱۷۰ق)
۸۹	۵. عبدالرحمن بن ابی الزناد (۱۰۰-۱۷۴ق)
۸۹	۶. عمرو بن دینار (م ۱۲۶ق)

۹۰	۷. محمد بن صالح بن دینار (م ۱۶۸ق)
۹۰	۸. ضحاک بن عثمان (م ۱۵۳ق)
۹۰	۹. ابو عبیده بن عبدالله بن ابی عبیده بن محمد بن عمار بن یاسر
۹۰	۱۰. وهیب بن خالد بن عجلان باهلی بصری (م ۱۶۵ق)
۹۱	۱۱. مُعَمَّر بن راشد (۹۷-۱۵۴ق)
۹۱	۱۲. عبدالملک بن جریج (م ۱۵۰ق)
۹۱	۱۳. وکیع بن جراح بن ملیح (م ۱۹۷ق)
۹۲	۱۴. یونس بن بکیر (م ۱۹۹ق)
۹۲	۱۵. حمّاد بن سلمه (م ۱۶۷ق)
۹۲	۱۶. صالح بن کیسان (م بعد از ۱۴۰ق)
۹۳	۱۷. مالک بن انس (م ۱۷۹ق)
۹۳	۱۸. عبدالعزیز بن محمد ذراوردی (م ۱۸۷ق)
۹۳	۱۹. معاویه بن عبدالرحمن مدنی
۹۴	طریق دوم: حوزه های جغرافیایی
۹۴	حوزه مشرق
۹۵	حوزه شام
۹۵	حوزه مصر
۹۵	حوزه یمن
۹۵	حوزه مغرب زمین
۹۶	گفتار دوم: ویژگی های روایات آل زبیر
۹۶	۱. تنوع و فراگیری موضوعات سیره نبوی ﷺ
۹۹	۲. منابع خانوادگی، منبع اصلی آل زبیر
۱۰۰	۳. حاکمیت تفکر عثمانی در روایات آل زبیر
۱۰۰	الف) دفاع از خلفای سه گانه، به ویژه خلیفه اول و دوم
۱۰۱	ب) حمایت از سران جنگ جمل
۱۰۲	ج) مقابله با فضائل امیرالمؤمنین علی علیه السلام به صورت اخبار ساختگی، سانسور، یا تحریف
۱۰۲	د) موضع گیری های مثبت برای امویان
۱۰۷	ه) تفکر عثمانی برآمده از روایات آل زبیر یا منسوب به آنان؟
۱۰۸	۴. روایات محذوف آل زبیر در سیره ابن اسحاق
۱۱۱	فصل پنجم: منبع شناسی روایات آل زبیر در سیره نبوی ﷺ
۱۱۱	گفتار اول: منابع خاندانی

۱. عامر بن عبدالله بن زبیر ۱۱۲
۲. عَیَّاد بن عبدالله بن زبیر ۱۱۲
۳. عبدالله بن عروة بن زبیر ۱۱۲
۴. عروة بن زبیر ۱۱۲
۵. عمر بن عبدالله بن عروة بن زبیر ۱۱۲
۶. محمد بن جعفر بن زبیر ۱۱۲
۷. ابوالاسود محمد بن عبدالرحمن (مولی آل زبیر) ۱۱۳
۸. مصعب بن ثابت بن عبدالله بن زبیر ۱۱۳
۹. مصعب بن عبدالله بن مصعب ۱۱۳
۱۰. موسی بن عقبه (مولی آل زبیر) ۱۱۳
۱۱. نافع بن ثابت بن عبدالله بن زبیر ۱۱۴
۱۲. هشام بن عروه ۱۱۴
۱۳. یحیی بن عَیَّاد بن عبدالله بن زبیر ۱۱۴
۱۴. یحیی بن عروة بن زبیر ۱۱۴
۱۵. یزید بن رومان (مولی آل زبیر) ۱۱۴
- گفتار دوم: منابع غیر خاندانی ۱۱۵
۱. اسماء بنت ابی بکر ۱۱۵
۲. ابن اممکتوم ۱۱۵
۳. ابن شهاب زهری ۱۱۶
۴. ابوبکر بن عبدالرحمن بن حارث بن هشام مخزومی ۱۱۸
۵. اسامة بن زید بن حارثه ۱۱۸
۶. اسماعیل بن عبدالله ۱۱۸
۷. أم سلمه همسر رسول خدا ﷺ ۱۱۹
۸. بعض آل الحارث بن هشام ۱۱۹
۹. بشیر بن عبدالرحمن بن کعب بن مالک ۱۱۹
۱۰. پدر رضاعی عَیَّاد بن عبدالله ۱۲۰
۱۱. جابر بن عبدالله انصاری ۱۲۰
۱۲. حضرت خدیجه رضی الله عنها ۱۲۰
۱۳. حکیم بن حزام ۱۲۱
۱۴. زیاد بن ضمیرة بن سعد سلمی ۱۲۱
۱۵. سالم بن عبدالله بن عمر ۱۲۱
۱۶. عامر بن ربیعۃ بدری ۱۲۲

۱۲۲	۱۷. عایشه بنت ابی بکر
۱۲۳	۱۸. عبدالله بن انیس
۱۲۴	۱۹. عبدالله بن جعفر بن ابی طالب
۱۲۴	۲۰. عبدالله بن عمرو بن عاص
۱۲۴	۲۱. عبدالله بن کعب بن مالک
۱۲۵	۲۲. عبيدالله بن عبدالله بن ابی ثور
۱۲۵	۲۳. عبید بن عمیر بن قتادة لیثی
۱۲۵	۲۴. عقبه بن حارث
۱۲۶	۲۵. عمرة بنت عبدالرحمن
۱۲۶	۲۶. عیسی بن معمر
۱۲۶	۲۷. مالک بن انس
۱۲۶	۲۸. محمد بن جبیر بن مطعم
۱۲۷	۲۹. محمد بن عبدالله بن عمرو بن عثمان بن عفان
۱۲۷	۳۰. محمد بن عمرو بن عطاء
۱۲۷	۳۱. مروان بن حکم و مسدد بن خنمه
۱۲۸	گفتار سوم: منبع شناسی روایات مرتسأل زبیر
۱۲۹	الف) عروة بن زبیر
۱۳۰	ب) هشام بن عروه
۱۳۰	ج) محمد بن جعفر بن زبیر
۱۳۰	د) ابوالاسود محمد بن عبدالرحمن
۱۳۰	ه) عباد بن عبدالله بن زبیر
۱۳۱	نمودار کامل منبع شناسی روایی آل زبیر در سیره نبوی ﷺ
۱۴۱	فصل ششم: تحریفات آل زبیر در سیره نبوی ﷺ
۱۴۱	مقدمه: ملاک های نقد و بررسی روایات
۱۴۳	گفتار اول: روایات پیش از بعثت
۱۴۳	خواستۀ نامشروع خواهر ورقه بن نوفل از پدر پیامبر ﷺ!
۱۴۴	نقد سندی
۱۴۴	نقد متنی
۱۴۷	حدیث شق صدر
۱۴۸	۱. نقد سندی
۱۴۸	۲. نقد متنی

۱۴۹	زمان واقعه
۱۴۹	مکان واقعه
۱۴۹	ماده پاک‌کننده
۱۵۱	چوپانی پیامبر ﷺ
۱۵۱	نقد سندی
۱۵۲	نقد متنی
۱۵۴	زید بن عمرو بن نفیل تنها موحد به دین ابراهیمی
۱۵۶	حدیث بلدح و دین پیامبر ﷺ قبل از بعثت
۱۵۶	نقد روایت
۱۶۰	ازدواج پیامبر ﷺ و خطبه عقد
۱۶۱	گفتار دوم: روایات بعثت
۱۶۱	مبعث و اعلام رسالت
۱۶۴	ورقه بن نوفل و تأیید رسالت پیامبر ﷺ
۱۶۴	نقد سندی
۱۶۵	نقد متنی
۱۶۷	ترس پیامبر ﷺ از جن‌زدگی
۱۶۸	نقد سندی
۱۶۸	نقد متنی
۱۶۸	امتحان کردن خدیجه از جبرئیل و عدم جن‌زدگی!
۱۶۹	نقد سندی
۱۶۹	نقد متنی
۱۷۰	گفتار سوم: روایات دوران رسالت در مکه
۱۷۰	نخستین مسلمان
۱۷۱	اسلام آوردن ورقه بن نوفل
۱۷۱	نقد روایت
۱۷۲	خبر پیامبر ﷺ از ورقه بن نوفل در آخرت
۱۷۳	نقد سندی
۱۷۳	نقد متنی
۱۷۳	هجرت خالد بن حزام به حبشه
۱۷۴	نقد روایت
۱۷۴	شرکت زبیر در جنگ با مخالفان نجاشی!
۱۷۵	نقد سندی

۱۷۵	نقد متنی
۱۷۵	تطبیق سوره عبس بر پیامبر ﷺ!
۱۷۶	نقد سندی
۱۷۷	نقد متنی
۱۷۸	حضور عباس بن عبدالمطلب در عقبه دوم
۱۷۹	نقد متنی
۱۸۰	دفاع عباس از پیامبر ﷺ و دعای پیامبر ﷺ در حق او
۱۸۰	نقد سندی
۱۸۱	نقد متنی
۱۸۲	گفتار چهارم: روایات دوران رسالت در مدینه
۱۸۲	ازدواج با عایشه به دستور الهی
۱۸۲	نقد روایت
۱۸۴	عبدالله بن زبیر نخستین مولود پس از هجرت
۱۸۴	نقد روایت
۱۸۶	پدیدار شدن فرشتگان در جنگ بدر و سیمای زبیر
۱۸۷	نقد روایت
۱۹۲	زوبین زبیر در دستان پیامبر ﷺ در احد
۱۹۲	مصعب بن الزبیر
۱۹۲	نقد روایت
۱۹۳	تفسیر آیه تطهیر بر همسران پیامبر ﷺ
۱۹۶	حدیث سد الابواب و نقد آن
۲۰۰	حدیث دوستی گرفتن ابوبکر از سوی پیامبر ﷺ و نقد آن
۲۰۰	امامت ابوبکر به هنگام بیماری پیامبر ﷺ و نقد آن
۲۰۳	گفتار پنجم: روایات رحلت پیامبر ﷺ
۲۰۳	رحلت رسول خدا ﷺ در دامن عایشه!
۲۰۳	نقد روایت
۲۰۴	عباس بن عبدالمطلب نخستین نمازگزار بر پیامبر ﷺ!
۲۰۴	نقد روایت
۲۰۵	تعیین مکان دفن پیامبر ﷺ با سخن ابوبکر!
۲۰۶	نقد سندی
۲۰۶	نقد متنی
۲۰۷	میراث رسول خدا ﷺ و منازعه فاطمه علیها السلام با ابوبکر

۲۰۸	نقد روایت
۲۰۸	نقد سندی
۲۰۹	نقد متنی
۲۱۱	توجیه گرایی این نزاع در منابع تاریخی اهل سنت
۲۱۵	توجیه غضب و هجران فاطمه علیها السلام از ابوبکر
۲۲۱	چکیده سخن
۲۲۵	<u>السيرة النبوية برواية آل الزبير</u>
۴۶۱	منابع و مأخذ
۴۷۵	نمایه ها
۴۷۵	نمایه اعلام
۴۸۹	نمایه مکان ها
۴۹۳	فهرست تفصیلی موضوعات